

An Kesskrifer

Lyther-nowodhow Treweythus Kernewek dre Lyther mis-Hedra 2014

Dynnargh, agan studhyoryon nowydh!

Natasha Bennett, Reading, Pow Sows

Kerra Mitchell, Brystow, Pow Sows

Clare Murphy, Truru, (lemmyn yn klass yn Langostentyn)

Jeremy Schirmer, Texas. USA

Nicholas Sharland, Surbiton, Pow Sows

Hannah Sharp, Essa

Michael Wiseman, München, Almayn

An Orsedh

Ni a wra keslowenhe Frank Blewett ha Fred Coxon neb a veu degemmerys avel Berdh an Yeth hevlyna yn Penntorr. Ha kyns studhyoryon /dyskadoryon KDL re beu sewenus hag aga bri aswonys gans Gorsedh Kernow hevlyna. Gari Retalek, Keith Syed, Matthi Clarke ha Roger Henley re dhegemmeras piwasow ha riansow.

Apposyansow

Ha ni a wra keslowenhe ynwedh oll a veu sewenus yn apposyansow 2014:

Kynsa gradh - Philip Newton

Nessa gradh - Denise Hunt

Tressa gradh - Pat Green, Peter Green

Peswora gradh - Bramwell Hayes

Ha meur ras arta....

... dhe oll agan dyskadoryon!

FSS Furv Savonek Skrifys / SWF Standard Written Form

The current KDL course is written in Kernewek Kemmyn and we have been reviewing how we can best teach in the Standard Written Form and, at the same time, update the current course.

We have decided to offer a completely new course, in SWF and in Kemmyn, which will use a more conversational style of language while continuing to teach all the main elements of the language. We hope to cover, in time, up to the level of grade four.

The current plan is to first make available lessons 1-25 which will cover the requirements for the first grade exams. No date is yet fixed for the release of the new course. The current Kemmyn course will continue to be available in the future.

Tregedna East

When: 31 Oct – 2 Nov 2014

Where: YHA Boswinger, Boswinger, near Gorran Haven

Description: Language weekend aimed at 3rd/4th grade speakers wanting to practice. For a booking form, please visit the MAGA website at www.magakernow.org.uk/bookings

For further information, please contact the MAGA office at cornishlanguage@cornwall.gov.uk

Pennseythun Kernewek - Cornish Language weekend

When: 17 – 19 Apr 2015

Where: Sandy Lodge Hotel, 6-12 Hilgrove Rd, Newquay

Description: Cornish Language weekend for learners & speakers at all levels, run by Kowethas an Yeth Kernewek. Details from: kowethasanyeth@gmail.com www.cornish-language.org/

Radjo an Gernewegva <http://www.anradjo.com/>

BBC Radjo Kernow Radio Cornwall

An Newodhow / News in Cornish with Elizabeth Stewart. Every Sunday at 1700 or visit <http://www.bbc.co.uk/programmes/p001d77s>

Meet the Student (Pat Green)

I thought we would like to get to know our students better so I asked some of them:

Why did you start learning Cornish?

How do you find the course?

Have you managed to meet other Cornish speakers, e.g. at a Pennseythun

How do you think you will use your Cornish that you have learnt?

And here is Pat Green's reply:

My a dhallathas dyski Kernewek drefenn ow bos Kernewes ha drefenn bos da genev yethow.

Pur dha yw an kors KDL. Ow gour ha my a dhysk Kernewek; ynwedh, yma dhyn kar, Gari Angove y hanow, a drig ogas dhyn. Ev a dheu dh'agan chi pub seythun rag kewsel Kernewek orthyn.

Ni a vet orth Kernewegoryon erell dhe'n Bennseythun yn Tewynn Pleustri.

My a vynn devnydhya a'n yeth y'n termyn a dheu rag redya lyvrow ha skrifa erthyglow, ha martesen kewsel nebes, dell waytyav.

Hwedhlow ha Skrifennow gans eseli KDL, studhyoryon ha dyskatoryon

An Les ha'n Anles a Dhyski Kernewek "Dre Lyther" (Pat Green)

Ny drigav yn Kernow ha nyns eus lies den y'm ranndir a woer konvedhes Kernewek. Nyns eus kuntelles Yeth an Werin na klassys kernewek ogas omma. Yma unn person a gews Kernewek orth ow gour hag orthiv pub seythun, mes yma edhomm a skrifa an yeth ynwedh.

Pur dha yw Kernewek dre Lyther rag an porpos na. Towlenn y'n jynn-amontya yw hag yma dyskador dhe bub studhyer. An studhyer a dhannvon dyskans kowlwrys der e-bost ha stagell dhe'n dyskador a'n merk ha daskorr an dyskans ewnys der e-bost ha stagell ynwedh. Keffrys ha'n dyskans skrifys yma dyskans dhe glewes ynwedh, mes nyns yw da gnas an son ha kales yw goslowes orto.

Gwell via mar pe moy gerva rag keskows. Nyns eus lieskweyth pan gewsir yn kever menegh, soudoryon, abasow po molleth an Penn! Byttegyns bryntin yw KDL dre vras, ha synsys meur dhodho yth ov orth ow gweres. My a gommensa ow howetha dhodho heb wow.

Fatell Dyski Kernewek? (Peter Green)

Yma lies den a vynn dyski Kernewek, dell grysav. Yma ynwedh meur a glassow ha dhyskatoryon neb a vynn gweres an dhallethoryon. Mar pi Kerneweger freth y hyllir goslowes, rag ensampel, towlenn nowodhow hag ilow "Radyo an Gernewegva" war jynn-amontya. Mes an kalessa tra rag dallethoryon yw: fatell klewes Kernewek sempel lowr ha lent lowr rag konvedhes heb kaletter? Nyns yw towlenn an par na, na towlenn radyo, na towlenn jynn-amontya. Yma edhomm dhyn kavoes towlenn gans leveryas diblans y gowsans.

Rakhenna, yma spas splann rag Radyo Kernow, dell dybav. Yma dyskansow "Dyskyn Kernewek!" y'n lyver-termyn "MyCornwall". Pub dyskans yw keskows yntra dew dhen, Peder ha Jenefer aga hanow, gans gerva ha nebes gramasek. Y fia fest es, dell dybav, trelyya an dyskansow na dhe dowlenn-radyo. Y hyllir klewes an towlenn po war an radyo, po warlinenn. Pur lowen y fydhons an dhallethoryon!

Athelstan (Peter Green)

Y'n dalleth an degves kansblydhen y trigsen Sowson ha Gernowyon warbarth yn kres, y'n sita Karesk. Mes, herwydh an skryfer William of Malmesbury, a skryfas yn dewdhegves kansblydhen, an myghtern Aethelstan a jasyas an Gernowyon yn-mes a Garesk yn blydhen naw kans hwetek warn ugens. An soudoryon sowsnek a leskis an chioiw y'n kwartrenn kernewek Karesk, ow ladha lies den ynwedh. Res o dhe'n Gernowyon kerdhes a-dhiworth Pow Sows rag drehedhes Kernow, dres an avon Tamer.

Pyth o an acheson rag an gwrians euthek ma? Pur gales yw kavoes acheson gwir. Nyns o an Gernowyon a drigsyn yn Karesk godros na rag aga kentrvoogyon sowsnek, na rag an myghtern Aethelstan. Mar fe godros gwir, an lu sowsnek o pur grev, nyns esa acheson ladha nebes den yn Karesk rag lettya rebellyans. (Y'n nessa blydhen, Aethelstan a wrug fetha lu meur myghtern albanek Constantin ha'n ankrydoryon mor, y'n bresel Brunanburh). Leski chioiw o gwrians pur beryllus ynwedh, drefenn bos gwrys a brenn ha kala oll an chioiw yn Karesk, kernewek ha sowsnek warbarth. Y fe distruys oll an sita gans an tan ma! Yn gwiryonedh, nyns yw acheson mann rag pellheans an Gernowyon yn-mes a Garesk.

Hwedhel Hukel Gogh (Roger Bailey, gans Klass Loundres)

Yn termyn eus passyes, yth esa mowes vyghan a driga yn treveglos ryb koes meur ha tewl. Hy mamm a wrug rygdhi mantell pur gogh gans kugol, ytho yth o an vowes henwys Hukel Gogh gans pubhuni y'n dreveglos.

Unn myttin, yn-medh hy mamm dhedhi, "Klav yw dha dhama-wynn. Dro, mar pleg, an ganstell a voes-ma dhedhi. Mes, porth kov, na gows orth estrenyon war an fordh y'n koes!"

Hi eth a-ves hag omlowenhe yn dydh toemm an hav. Ny welas hi bleydh a-dhelergh gwydhenn ow mires orti.

A-dhesempis, yth omdhiskwedhas an bleydh a-rygdhi.

"Ple'th esos ta ow mos, a vowes vyghan?" y hwovynnas an bleydh.

"Yth esov vy ow tri an ganstell a voes ma dhe'm Mammik-wynn a drig yn pennti y'n koes," yn-medh Hukel Gogh.

Ena hi eth a-hys an vownder dhe ji hy dama-wynn.

Mes y kemmeras an bleydh skochfordh ha drehedhes an chi kyns an vowes. Ev a'n jevo nown pur vras. Ev a gnoukyas orth an daras.

"Deus a-ji, ow flogh. A-wartha y'm gweli yth esov vy," yn-medh an dhama-wynn, ha hi ow krysi bos hy myrgh-wynn ow knoukyas.

Ytho an bleydh a fistenas a-wartha, ha lenki an dhama-wynn oll hag omwiska yn hy dillasow. Ena, ev a worta Hukel Gogh.

Pan dhrehedhas Hukel Gogh an pennti hag yskynna a-berth y'n chambour, skant ny aswonni hi hy dama-wynn.

"Mammik-wynn! Ass yw bras dha dhewlagas!" yn-medh Hukel Gogh.

"Dhe well rag dha weles!" yn-medh an bleydh.

"Mammik-wynn! Ass yw bras dha dhiwskovarn!" yn-medh Hukel Gogh.

"Dhe well rag dha glywes!" yn-medh an bleydh.

"Mammik-wynn! Ass yw bras dha dhens!" yn-medh Hukel Gogh.

"Dhe well rag dha dhybri" yn-medh an bleydh hag ev ow krysla yn hwyls.

Hukel Gogh a gonvedhas nag o an best hy dama-wynn, mes bleydh nownek. Hi a boenyas dhe-woeles der an daras, yn unn arma, "Harow! Bleydh!" mar ughel dell ylli.

Yth esa treghyas-gwydh ow hakkya prennyer yn ogas. Ev a glywas hy garm ha poenya dhe'n pennti skaffa galla. Ev a dhalghennas an bleydh, ha treghi y agenn oll igerys hag - ass o marthus - ynni yth esa an dhama-wynn druan, ownek mes anshyndys. Ytho hi ha Hukel Gogh eth dhe-dre ha dybri an boes a dhros Hukel Gogh dhedhi.

kugol - hood

huk - cloak with a hood

agenn - stomach of animal

kogh - scarlet

Little Red Riding Hood

Once upon a time, there was a little girl who lived in a village near a big dark forest. Her mother made her a bright red cloak with a hood, so everyone in the village called her Little Red Riding Hood.

One morning, her mother said "Your Grandmother is ill. Please take this basket of food to her. But remember, don't talk to any strangers on the way."

Off she went and Little Red Riding Hood was enjoying the warm summer day so much, that she didn't notice a wolf watching her behind a tree.

Suddenly, the wolf appeared in front of her.

"Where are you going, little girl?" asked the wolf.

"I'm taking this basket of food to my Granny who lives in a cottage in the forest," said Little Red Riding Hood.

Then she went off down the path to her Granny's house.

The wolf, in the meantime, took a shortcut. He was very hungry.

The wolf found the cottage and knocked on the door.

"Come in, I am upstairs in bed," said Granny thinking that the knock was her granddaughter.

So the wolf went upstairs, gobbled up the Grandmother and put on her clothes. Then he lay in her bed, waiting for Little Red Riding Hood.

When Little Red Riding Hood arrived at the cottage and went upstairs, she could scarcely recognize her Grandmother.

"Granny! What big eyes you've got!" said Little Red Riding Hood.

"All the better to see you with" said the wolf.

"Granny! What big ears you've got!" said Little Red Riding Hood.

"All the better to see you with" said the wolf.

"Granny! What big teeth you have!" said Little Red Riding Hood.

"All the better to eat you up" growled the wolf.

Little Red Riding Hood realized that the person in the bed was not her Grandmother, but a hungry wolf. She ran across the room and through the door, shouting, "Help! Wolf!" as loudly as she could.

A woodman who was chopping logs nearby heard her cry and ran towards the cottage as fast as he could. He grabbed the wolf cut open his stomach and inside was the poor Grandmother who was frightened but unharmed. So they went back to the cottage and ate the food that Little Red Riding Hood had brought.

Hensyow Horn Kernow / The Railways of Cornwall (Frank Blewett)

My a gar vyajya yn tren, mes an hensyow horn Kernow nyns yw pupprys pur deg. Yn gwettha prys, yn lin chyf yth esa re a gowfordhow ha breow. Byttegyns, hwath yw nammow. Yn sur, an vyaj yw marthys diworth Pennsans dhe Varghas Yow gans gwelyow Mont Sen Mighal. Keffrys, an gwelyow Truru ha Heyl yw pur dha.

An hyns horn Kernow a dhallathas yn 1859 gans an ynjinor a vri Isombard Kingdom Brunel a dhrehevis an pons marthys a-ugh an avon Tamar diworth Aberplym dhe Essa. Y kowldhiwedha an lin chyf dhe Bennisans a verr prys a-wosa. Diwettha, y trehevis meur a linow skorr o hensyow horn pur dhe les yn Kernow.

Rag ensampel, dhe'n lin skorr dhe Borthia yma vuys lies treth ha tewynnnow Heyl ha golowji Godrevy hag an viaj yw meurgomerys gans havysi. Keffrys, an viajyow diworth Truru dhe Aberfal ha diworth Lyskerrys dhe Logh yw meurgomerys ynwedh.

Byttegyns, heb mar, an jowel agan hensyow horn yw an lin diworth Aberplym dhe Galstok, kevrennys ynter Kernow ha Dewnens. Y kowldhrehevis nans yw kans deg blydhen rag skodhya hwel kober a dhegeas pur skon a-wosa. Byttiwettha, an hyns horn yw hwath igerys hag a-dreus an avon Tamar war veur a bonsyow. Res yw dhodho bos onan an hynsow horn tekka an norvys.

Wortiwedh, yth esa meur a linow skorr a veu deges gans Beeching nans yw hanter-kans blydhen ha tri hyns horn re beu dasigerys gans bodhogyon, an lin diworth Fordh Bosvenegh gans trenow ethenn.

I love travelling by train, but the railways of Cornwall are not always very interesting.

Unfortunately, there are too many tunnels and hills in the main line. However, there are exceptions.

Certainly, the journey from Penzance to Marazion is wonderful with views of St Michael's Mount.

Similarly, the views of Truro and Hayle are very good.

The Cornwall railway started in 1859 with the great engineer IK Brunel who built the narvellous bridge over the River Tamar from Plymouth to Saltash, The main line to Penzance was completed soon afterwards. Later, many branch lines were built in Cornwall which were very interesting railways.

For example, the St Ives branch line has views of lots of beaches and Hayle Towans and Godrevy Lighthouse and the journey is very popular with summer visitors. Similarly, the journeys from Truro to Falmouth and from Liskeard to Looe are popular as well.

However, without doubt, the jewel of our railways is the line from Plymouth to Calstock, shared between Cornwall and Devon. It was completed 110 years ago to support a copper mine which closed very soon afterwards. Nevertheless, the railway is still open and crosses over the river on many bridges. It must be one of the most beautiful railways in the world.

Finally, there are many branch lines which were closed by Beeching 50 years ago and 3 railways have been reopened by volunteers, the line from Bodmin Road with steam trains.

Fill-the-Gaps! (Symon Harner, Dyskador KDL)

A-gynsow y hwovynnas Roger Bailey, agan menystrer, orth studhyoryon (ha dyskatoryon martesen) prag y tallethsyn dalleth dyski Kernewek. Ottomma ow gorthyp vy a-woeles. Byttegyns, drefenn bos res dhymm bos tamm 'komplek' my re erviras y janjya yn oberennik rag agan redyoryon. An prys ma, martesen, hemma a vydh esya rag an re a dhysk orth 3a po 4a gradh.

Heb y wodhvos, my a devis gans Kernewek oll a-dro dhymm. Genys veuv yn rannji a-ugh gwerthji byghan y'n Eglos Velyan "an Varghas Vyghan" (po Mini Market yn Sowsnek). Yma'n gwerthji na hwath yn Nansmellyon Road ha pur ogas dhodho yma Garow Lane. Tri(1) yma ogas dhe'n dreveglos: Poldhu, Polurrian ha Porthmellin. Ha pan remevsyn dhe ji nowydh "Lower Meres", res o dhymm kerdhes dres Eglos Parc ha Laflouder Fields bys yn Laflouder Lane le may(2)'n chi, a-dryv dhe Meres Veau nammnygen. Heb meneges An Skovarn, Henscath, Men-y-Grib hag Angrouse.

Usadow o an henwyn ma dhymm mes ny brederyn vy a-dro(3) bys yn unn jydh glawek. Seyth bloedh en, ha'gan klass a dalvia gwari sport mes ny yllsyn awos bos an gewer lyb. Rag lenwel an our, agan dyskadores, Rene Bray hy hanow, a brenas kwethynnnow paper ha pryntys warnedha an abecedari kernewek. Ny allav(4) kov a lies a'n geryow mes an kynsa o Afal, martesen B o Bre ha C, Chy. Mes, prag y's prensa ragon? Wel, hi a vynna may hwodhven bos yeth Kernewek ha dres henna nag o traow yn Eglos Velyan, na Kernow oll, an kethsam ages "rannow erell Pow Sows".

Dell grysav, my a ankovas a-dro dhe'n dra pan o res gasa an dreveglos ha mos dhe vos trigys yn Dewnens, deg po unnek bloedh ow oes, bys pan hwarva(5) dra dhihaval. Yntra 1984-86, my ha'm kowetha a garas towlenn bellwolok - "Robin of Sherwood" y hanow. Da o genen an annethow heb mar mes rann boesek dhymm o an ilow - ha pyth a attendis yn arbennik a dheuth y'n trysa kevres pan geurgansons yn yeth astranj mes pur deg. Gwydhelek o an yeth na ha'n ilewydhyon, Clannad (.....(6)garav meur hwath). Wosa tamm a hwithrans my a gavas bos an yeth na y'n keth teylu avel an huni re dhys'sen yn hy hever nans o seyth po eth blydhen kyns ha re bia oll a-dro dhymm y'm genesigva.

.....(7) ha henna, moy po le yn kettermyn, kowethas pellwolok leel y'n eur na, TSW, a dhiskwedha kevres kott a dhyskas tamm a Gernewek, An Canker Seth, y hanow, gans John Robert King. My a viras orth an towlennnow, prena an lyvrik ha gweles trigvaow Wella Brown ha Brian Webb, skrifennysi Kesva an Taves ha Kowethas an Yeth. Ow sywya aga husul, hag yn unn brederi hirethek a'm tre(8) yn Kernow an Howlsedhes, hus ilow ha taves Clannad ha tekter an yeth kewsys gans John Robert King, Pauline Sheppard, David Shaw ha Martin White ow tasseni y'm diwskovarn, my a skrifas dhe Ray Edwards, kynsa ordenor KDL!

Dewis an ger ewn. (Gorthybow dhe dhiwedh an lyther-nowodhow)

1)	a) treth	b) threth	c) porth	d) dreth
2)	a) may	b) eus	c) usi	d) ma
3)	a) orta	b) dresta	c) gansa	d) dhedha
4)	a) perthi	b) synsi	c) prederi	d) previ
5)	a) onan	b) nebes	c) dew	d) diw
6)	a) neb	b) re	c) a	d) hag
7)	a) Drefenn	b) Keffrys	c) Awos	d) Ynwedh
8)	a) goth	b) teg	c) byghan	d) pell

Charles Causley, an Prydydh Lowrys Ny'gan Bo Nevra (Roger Henley, Dyskador KDL)

This is the essay that won the Henry Jenner Cup for a Cornish Essay this year.

Teylu Charles Causley a dheuth dhiworth Dewnans. Y das-kuv o Samuel, genys yn 1830 yn Alphington, dhe'n dyghow a Garesk, neb a omremovyas dhe Trusham, neb milder dhe'n gledhbarth a Chudleigh, may trigsa an teylu dres henedhow, gans y das, henwys Samuel ynwedh, neb o tior. Y teuth an Samuel yowynk ha bos tior ynwedh, mes ev o ost chi sider, an Diwotti Nowydh, nessa dh'aga chi hag orth Mount Pleasant.

Yth esa dhodho ha dh'y wreg, Elizabeth, eth flogh. Aga nessa mab, Charles y hanow, a asas an dreveglos wosa gasa an skol, hag a omremovyas dhe Newton Abbot, an brassa dre y'n kyrghynn. Ev a gavas soedh yn kregbynva. Ev a dhemmedhis Maria Webber hag y feu genys dhedha tri myrgh. Pan dheuth y soedh y'n gregynva yn-dann wodros, Charles a omdhivroas, gans y deylu, dhe St. Thomas, tre hyns-horn yn Ontario, Kanada. Ena, yn 1886, aga mab, Charles Samuel, aswonnys pup-prys avel Charlie, a veu genys, hag a veu besydhys y'n eglos nowydh drehevys. Yn 1891, an teylu a dhehwelis dhe Newton Abbot, may kavas Charles ober avel karyer, ha may feu genys nessa mab, Lewis y hanow. Berrdermyn a-wosa, an teylu a omremovyas dhe Trusham, dhe'n chi may trigsa Samuel hag Elizabeth, ha Charles a dheuth ha bos lowarther losow.

Wosa gasa skol, Charlie a gavas soedh avel paja mergh ha lowarther dhe vedhek yn Teignmouth. Ev a oberas yn tiwysyk, hag a gemmeras moy ha moy omgemmeryans. Onan an magtethyon y'n nessa chi o mowes gernewek teg, Laura Jane Bartlett, a dheuth dhiworth Nansgoover, treveglos ogas dhe Lannstefan, yn Kernow. I a dhallathas tantans ha, wostiwedh, i a dheuth ha bos ambosys. Dhe'n 4a vis Est, 1914, Breten Veur a dhisklaryas bel erbynn Almayn hag yn mis Du a'n keth blydhen, Charlie a dhaskorras y soedh yn Teignmouth hag a junyas an lu a-vodh. Awos y wodhvov a vergh, ev a dheuth ha bos Lywyer yn Bagas Gonis Lu Ryal. Dhe'n 6ves a vis Hwevrer, 1915, hag ev war termyn diskwitha, Charlie ha Laura a dhemmedhis yn eglos Sen Tommas an Abostol, yn Lannstefan. Laura a dhaskorras hy soedh hag omremovya dhe Lannstefan dhe driga gans hy mamm ha Charlie dhe-ves ow patalya. Apert o Charlie dhe dheweles dhe Lannstefan treweythyow awos bos genys ena aga mab, Charles Stanley Causley, dhe'n 24ens a vis Est, 1917, Dydh Sen Bertyl.

Charlie a'n jevo bel kales. Ev a gollas bys yn batel an Somme, hag ena ev a veu pystigys dre gass y'n kaskleudhyow, hag a gavas drog skevens avel sywyans. Ev a veu diskargys dhiworth an lu yn 1919, hag a dhegemmeras gober-omdennans drefenn y vos anwiw rag gonis breselek pella. Nyns ova yagh lowr dhe dhehweles dh'y soedh yn Teighnmouth, ytho ev a junyas Laura yn Lannstefan. An teylu a omremovyas dhe 18, St. Thomas Hill, y'n dre na, chi byghan hag ynno esedhva ha kegin, diw jambour a-ugh ha privedh ha tapp dowr yn-mes. I a drigas y'n chi na dres an nessa deg blydhen.

Hy gour dialloes dhe ober, y koedhas dhe Laura skoedha an teylu, may hwynni hy dh'y wul, ytho destnys o Charles bos flogh unnik. Apert o dhe bubonan a-dro y vos pur boellek ha, pypm bloedh y oes, y hylli ev redya an paper-nowodhow dh'y das, a'y worwedh yn y weli.

Mis Gwynngala, 1922, hag ev unnweyth pypm bloedh, Charles a dhallathas orth an Skol Genedhlek, mayth o y dhykadores Mestresik Treglown. Maw nebes anusadow ova, tavosek, berr-welyek ha pup-prys govynnus. Wostalleth, y wannder heveladow, ha'y dhewweder, a'n gwrug kostenn rag smatys an klass, mes ev a'ga hoselhas gans y roas avel rakker, ha skon ev a dheuth ha bos esel meurgetys an klass. Byttegyns, an preder a-dro dhe yagh ow kwetthe y das esa ganso pup-prys ha nyns o marth dhodho pan verwis Charlie nos Kalann Genver, 1924, ha Charles unnweyth seyth bloedh.

Wosa Charlie re bia ynkleudhys yn garth Eglos Sen Mighal, yn Trusham, y pesyas aga bywnans dre vras kepar dell o kyns. Laura a besyas oberi yn tiwysik, ow kemmeres pypynag ober a alla kavoes, ha hi a

gennertas Charles dhe oberi yn tiwysik orth y adhyskans. Ev a wrug yndella ha, unnek bloedh y oes, ev a waynyas skolorieth dhe Skol Ramer Horwell. Omma, ev a sewenas, hag istori teythek ha henhwedhlow a dheuth ha bos didheurek dhodho. Ev a dhiskas seni an piano ynwedh ha'y vamm a erbyis arghans lowr dhe brena piano ragdho, hag o desedhys y'n esedhva, ha dhe brena y dhyskansow. A-dro dhe'n keth termyn, an teylu a omremovyas arta, an prys ma dhe 23, Tredydan Road, warbarth ha'n piano, ha gwestyades, keniterow Charles. Onan aga hentrevogyon y'n tyller na o Arthur Wills, maw nebes blydhen yowynka es Charles. Peskweyth may praktissya Charles y ilow, y hyllys kavoes Arthur a'y esedh war an kons yn-dann fenester chi Charles, ow koslowes orth an ilow. Kynth y'n difennas y vamm, Arthur a besyas dh'y wul, hag y teuth ha bos an dhew vab kowetha, hag a besyas bos yndella bys pan verwis Charles neb pymthek blydhen ha tri ugens diwettha. Y teuth ha bos Charles mar skentel orth an piano, y feu ev govonnys yn fenowgh dh'y wari rag goelyow ilow y'n dre, ha keffrys ha henna, ev a gemmeras rannow byghan yn neb gwariow. Ev a oberas yn tywysyk yn skol mayth o y destennow meurgerys Sowsnek hag istori, mes nyns o awgrym didheurek y'n lyha dhodho, hag ev a wynnys gans an destenn dres oll y vywnans.

Dre vras, bywnans Charles o kosel y'n dydhyow na. Yth esa godrigow dh'y gerens-ogas a-dro dhe Gernow ha Dewnens, yn arbennik y ewnter ha'y vodrep ha'ga dewdhek flogh yn Aberplymm. Yth esa, ynwedh, godrigow gans an Skol dy' Sul dhe'n arvor, dhe leow kepar ha Treth Trebervedh, may hwelas Charles an mor an kynsa prys yn y vywnans. Y'n gwettha prys, nyns o an jydh onan pur lowen. Kettel dhrehedhas ev an treth, ev a goedhas yn gover hag a spenas remenant an jydh maylys yn towel bras, ow kortos bys pan vo y dhillas sygh, sywys gans kerdh glyb war-vann dhe'n gorsav yn Delyowboll.

Yn 1931, ha Charles peswarthek bloedh, Skol Ramer Horwell ha Kollji Dunheved a junyas warbarth dhe dhos ha bos Kollji Lannstefan, desedhys yn dreheviansow nowydh drehevys, gans H Spencer Toy avel penndyskador. An vlydhen a sywyas, an kynsa Dydh Areth a veu synsys, ha Piwas Sowsnek Henavek a veu grontys dhe 'C S Causley'. Charles a veu menegys ynwedh avel esel bagas-ilewydhyon an skol yn mis Kevardhu a'n vlydhen na pan ros an skol diw wrythyans a *Twelfth Night* yn Hel an Dre.

Yn 1933, wosa gorfenna an apposyansow Testskrif Skol, Charles a asas Kollji Lannstefan ha dalleth oberenn avel skrifwas y'n soedhva a weythor-chi leel, Mester Finn y hanow. Oberenn kevys ragdho gans y vamm o, gans gober a dhewdhek sols ha hwegh diner an seythun, ha diwettha Charles a dheskrifas y omglewans a vos maglennys y'n soedhva na. Byttegyns, ev a oberas yn tywysyk ena dres an nessa hwegh blydhen. Y'n kettermyn, ev a dallathas skrifa gwariow, prydythieth ha hwedhlow berr ha'y gynsa gwari, *Runaway*, a veu dyllys yn 1936, dydh a lowena bras rag Charles, hag onan na ankovsa nevra. Keffrys ha henna, ev a sonas an piano yn bagas-ilewydhon hag a ros dyskansow orth puns an esedhek. Dew wari pella a veu dyllys y'n dhiw vlydhen a sywyas, *The Conquering Hero* yn 1937 ha *Benedict* yn 1938.

Dhe'n tressa dydh a vis Gwynngala, 1939, Breten Veur a dhiskleryas bel erbynn Almayn ha, kepar ha'y das kyns ev, ny skoellyas Charles termyn vyth. Wosa mos dhe Aberplymm rag hwithrans medhegel, ev a veu dhisklarys yagh, yn despit dh'y wel dhifygyek, hag a veu degemmerys gans an lu lestri. Wosa an hwithrans, Charles a dhehwelis dh'y soedh avel skrifwas ha gortos an galow, na dheuth bys dhe neb hwegh mis a-wosa. Ena, res o dhodho mos dhe HMS Royal Arthur, yn Lincolnshire, re bia kamp-hav Butlins kyns an bel. Ev a dheuth ha bos 'kodenner', renk nowydh gans unnwisk hag arwoedhik desyns yn arbennik.

Wosa neb misyow a drenyans selyek, Charles a sewenas y'n apposyansow finek hag, avel Marner Kemmyn, a asas HMS Royal Arthur, ha dehweles dhe Borth Dewnens. Wosa termyn galarek ena, ev a veu dannvenys dhe Thurso, yn Alban, may junyas an gorhel distrui HMS Eclipse. Byttegyns, nyns ova marner da, hag ev a spenas lies dydh ow perthi eghenn freudhek a gleves mor, mes ev a brederis a-dro dhe'n Amiral Nelson, neb re borthsa an keth galar hag a worvywas. An gorhel a vyajyas dhe dhivers

porthow a-dro dhe'n arvor Afrikanek kyns dhehweles dhe Gibraltar, may spenas Charles brassa rann an bel, kynth esa vyajyow treweythus a-dro dhe'n Mor Kres. Meur a'n hwarvasow yn Gibraltar dres an bel yw hwath yn-dann gel, mes ni a woer Charles dhe omlowenhe y dermyn sygerus. Ev eth dhe wariow, goelyow ilow ha dhe'n keywi treweythus. Orth penn a vis Genver, 1942, *Benedict*, y wari unn barth y honan, a veu askorrys hag o sewena vras, herwydh derivadow y'n paper nowodhow leel. Sewenyans a dheuth ynwedh y'n apposyansow, sywys pup-prys gans promovyans ha, pan junyas Charles an gorhel jynnow-ebrenn HMS Glory y'n vlydhen 1945, berrdermyn kyns diwedh an bel yn Europa, ev re bia promovys dhe Is-soedhek, an ughella renk kavadow dhe godennoryon. Dhe'n kynsa prys yn y vywnans, Charles re dhrehedhsa penn y alwesigeth. HMS Glory a woelyas a-hys an Mor Kres dhe Ejyp, dhe'n Mor Rudh dre'n dowrgleudh Suez, hag ena dhe Sydney, yn Ostrali. Mis Est a 1945, an gorhel a goelyas war-tu ha Nihon, mes an tanbellenow atomek, gesys dhe goedha war an pow ma gans an Statys Unys Amerika a dhiwedhas an bel. Unn mis a-wosa, yth esa HMS Glory ankorys ogas dhe Rabaul, Gyni Nowydh, dhe gemmeres omdennans an luyow nihonek selys y'n arenebedh Keynvor Hebask Soth-West dhe Bennhembrenkyas Sturdee, Pennkaslywydh luyow an keffrysysi.

Yn 1946, Charles a asas an lu lestri, ha dehweles dhe Lannstefan dhe ji y vamm. Y fia es ragdho dehweles dh'y oberenn avel skrifwas, mes hemm o Charles nowydh, fydhyansek hag erviryys dhe dhendil y bygans dre skrifa hwedhlow berr, gwariow ha prydydhieth. Y'n fordh na ev a allsa skoedha y vamm, ha triga yn Kernow y'n kettermyn. Mes ev a wodhya y fia henna kaless kyns bos y hanow aswonnys yn ledan. Rakhenna, Charles a erviras dhe omrolya yn towlenn trenyans dyskador an governans, ha dos ha bos dyskador a Sowsnek hag Istori. Y fia edhomm dhodho a Awgrym ynwedh, mes henna a via kaletter bos fethys. Ytho, y'n vlydhen a sywyas, ev a dhallathas steus orth Kollji Peterborough. Awos y wonis y'n lu lestri, Charles o neb deg blydhen kottha es lies an studhyoryon erell. Byttegyns, ev a radhyas dhiworth an kollji avel dyskador ha, meur y dhelit, a veu profys soedh gans Rodney Keast, penn dyskador y skol goth, an Skol Genedhlek yn Lannstefan. Heb mar, yn y faverans o y alloes dhe seni an piano rag kuntellesow ha dyskansow ilow.

Wostalleth, ev a dhyskis mebyon, peswardhek ha pymthek bloedh, mes kyns pell yth igoras an skol nessa, ha Charles a dhewisas dyski fleghes yowynka, le es unnek bloedh aga oes. Dyskador pur dha ova, kerys yn fras gans brassa rann y studhyoryon. Ev a assayas diskudha puptra oll y'ga heyndir. Heb mar, awos y vos megys y'n dre, ev a aswonnas aga herens, keffrys ha, yn lies kas, aga theylu ystynnys. Y nerthyow avel dyskador o perthyans, diwysygneth, fyrvder ha, dres oll, y ewnder. Meurgerys, ynwedh, o y dhyskansow ilow. Ev a seni an piano yn ta, ha brav o y lev, yn arbennik pan ganas kanow gwerin, mayth esa tan bras yn y golonn ragdha.

Keffrys ha dyski, Charles a besyas skrifa y wariow, y hwedhlow berr ha'y vardhonogow. Neb an bardhonogow ma a veu dyllys yn lyvrow-termyn, kepar ha *West Country Magazine*, pennskrifys gans Kernow arall, J C Trewin. Yn 1948, gwari unn barth arall, *How Pleasant to Know Mrs Lear*, a veu dyllys gans Muller, yn Loundres, mes yth esa kudynn dhe Charles. Yth esa edhomm dhodho a gavoës dyller rag y brydydhieth. Y'n gwella prys, Amerikanes, Erica Marx hy hanow, trigys lemmyn yn Breten Veur, a selyas Gwask Leuv ha Bleujenn dhe dhylllo prydydhyow nowydh orth pris y hylli brassa rann an werin pe. Kost hy 'Bardhonogow yn Lyvrik' o unn sols, ha kettep onan a synsis ober neb unn prydydh. Kynsa kuntell a vardhonogow Charles, *Farewell, Aggie Weston!* a veu dyllys avel niver onan a bymthek y'n kevres 1951. Yth esa eth bardhonek warn ugens y'n kuntell, brassa rann anedha a-dro dhe'n lu lestri. Y'n keth blydhen, y feu dyllys gans Carroll ha Nicholson, y guntell unnik a hwedhlow berr, *Hands to Dance*, unnweyth arta a-dro dhe vywnans y'n lu lestri, yn fras. Y'n vlydhen 1952, Gorsedh Kernow a dhegemmeras Charles avel Bardh, ow ri dhodho y hanow bardhek, Morvarth. A-dro dhe'n eur na, Charles a erviras prena an chi may trigas ev ha'y vamm ynno, rag ri dhedha diogeledh, ha rakhenna ev a

gavas marwoestel. Avel dyskador, keffrys ha prydhydh ha skrifer dyllys, ny via kaletter vyth dhe ventena an talasow, dell brederis.

Onan a'n delitys Charles, avel dyskador, o redya bardhonieth dh'y glass. Byttegyns, neb an bardhonogow o nebes skwithus, yn arbennik dhe'n kottha fleghes. Ytho, Charles a dhallathas skrifa prydydhieth ragdha. Nyns o an bardhonogow ma floghel, mes gwiw rag tevesigyon ynwedh. Byttegyns, mar sewen o an prydydhieth ma y tothya Charles ha bos martesen prydydh fleghes an moyha flour a'n ugensves kansblydhen.

Yn 1953, y nessa kuntell a vardhonogow, *Survivor's Leave*, a veu dyllys gans an Gwask Leuv ha Bleujenn. Omres o dhe Erica Marx, hag o y dhiwettha lyver dyllys gensi. Y'n vlydhen a sywyas, Charles a veu grontys skolorieth vyajya gans Kowethas an Awtours, hag a spenas y dhy'goel hav hir ow lavurya a-dro dhe Europa.

Yn 1957, Charles a janjyas dhe dhyller arall, Rupert Hart-Davis, ha'y guntell nowydh a brydydhieth, *Union Street*, a veu dyllys y'n keth blydhen, keffrys ha kuntell a wers dhiworth bro a'n howlsedhes, *Peninsula*, hag ynno bardhonogow gans Jack Clemo, A L Rowse ha'y goweth John Betjeman. Y'n nessa blydhen, Charles a veu gwrys Koweth gans an Kowethas Ryel a Lyenn, ha *Union Street* a veu dyllys y'n SUA yn 1958, an kynsa a lies dyllans amerikanek a'y brydydhieth. A-dro dhe'n prys na, Charles a erviras bos y ji yn Tredydan Road re vyghan ha, martesen, re drosek, hag yth esa edhomm dhodho a ji kosella may halla ev skrifa yn kres. Rakhenna, ev a brenas 2, Cyprus Well, hag ev, ha'y vamm, Laura, a omremovyas a-dreus an dre dhe'n chi nowydh. Koweth arall Charles, Ted Hughes, re omremovsa a-gynsow dhe North Tawton, yn Dewnens, hag ev ha John Betjeman o godrigoryon menowgh dhe Charles. Y'n dydhyow ma, 2, Cyprus Well yw perghennys gans Trest Charles Causley, re arnowydhhas an chi bos devnydhys avel kres studhya hag anetter rag skriforyon-annedhys. Kynsa an re ma, Kathryn Simmonds, a gollenwis a-gynsow hwegh mis ena ha deskryfa kerdhes a-dro dhe Lannstefan avel 'kepar ha bos yn dewdhek bardhonek Charles Causley y'n kettermyn'.

Y'n nessa degblydhen, Charles ha Laura a lavuryas dhe lies sita a-dro dhe Europa, yn fenowgh dre kocha. Yth ethons, rag ensampel, dhe Bow Frynk, Almayn, Spayn, Itali, Poloni ha Russi, ha Laura a dresoryas hy hovadh skeusennek a'ga vyajyow, gans kedhlow skrifys yn kempenn war geyn an skeusennow. Mes Laura o benyn goth, peswar ugens bloedh yn 1967, ha'ga vyajyow re bia hedhys gans strokas y'n vlydhen kyns. Yth esa edhomm dhedhi a vos dhe glavji priva mes, y'n gwella prys, kowethes skol koth Charles a ombrofyas avel klavjiores hag a withas Laura bys pan verwis hi mis Du, 1971.

Charles a besyas skrifa prydydhieth dres an prys ma, ha'y guntell a bardhonogow rag fleghes, *Figgie Hobbin*, a veu dyllys gans Macmillan yn 1970, wostalleth yn kudhlenn gales ha, diwettha, yn kudhlenn vedhel. Wosa mernans y vamm, Charles a omgavas rydh dhe lavurya unnweyth arta, hag ev a dheuth ha bos skrifer-annedhys orth Pennskol Karesk may tiskudhas ev lyenn amerikanek. Ev a vetyas ena gans an prydydh ostralek, Chris Wallace-Crabbe, neb a dheuth ha bos onan y nessa kowetha, ha'n sywyans o nebes vyajyow dhe Ostrali. Yn 1975, Macmillan a dhellos kuntell bras a'y vardhonogow, *Collected Poems 1951 – 1975*, dyllys ynwedh yn SUA gans Godine.

Yn 1975, ynwedh, an Skol Genedhlek a dhegeas ha skol nowydh, St. Catherine's, a veu igerys. Charles a veu gelwys bos is-penn dyskador ena, gober rag y dheg blydhen warn ugens a wonis dhe fleghes a Lannstefan. Nyns ova pur lowen, byttegyns, gwell o ganso bos yn stevell-dhyski, ha mis Kevardhu, 1976, ev a omdennas. Nownsek bloedh ha dewgens ova. A-dro dhe'n prys ma, enorys veu gans pobel a Lannstefan. Ev a veu gwrys Frank an Vurjestra, ha portrayans anodho a veu lymnys gans Peter Edwards. Y'n jydh hedhyw, y kreg an portrayans yn Hel an Dre yn Lannstefan.

Mall o gans Charles pesya dyski yn neb fordh ytho, pub dy' Meurth ev a dreusis an Tamer rag ordena ha ledya bagas a studhyoryon ow studhya prydydhieth orth Pennskol Karesk. Ev a skrifas gwari genesigeth

yn furv a wers derivasek, keffrys ha gwari arall rag fleghes ‘*Tri Fenn gwrys a Owr*’, ha gwari ‘*The Ballad of Aucassin and Nicolette*’, skrifys yn gis an *Ordinalia*, ha darlesys gans an BBC. Ev a askorras aswiwansow a hwedhlow gans awtours erell, y’ga mysk Dylan Thomas ha Hans Christian Anderson, keffrys hag ilowari *The Burning Boy*, ha tekst rag gwari-kan, *Aesop, Gwari-kan Nowydh*.

Charles a veu gelwys bos skrifer-annedhys orth Pennskol Ostrali West, yn Perth, ha Fondyans Teknegieth Footscray yn Melbourne. Ev a wodrigas an vro na teyrgweyth y’n blydhnyow a-dro dhe 1980 hag a veu gelwys ynwedh bos skrifer-annedhys orth Pennskol Banff, yn Alberta, Kanada. Wosa dehweles dhiworth an vyajyow ma, ev a dhellos kuntell nowydh y brydydhieth, *Secret Destinations*, y gynsa lyver a vardhonogow rag tevesigyon yn tien.

Charles Causley a veu res lies piwas dres y vywweyth, y’ga mysk Medalenn Owr an Vyghternes rag Prydydhieth yn 1967, ha Piwas Cholmondley rag Prydydhieth yn 1971. Diwettha, yn 1990, ev a dhegemmeras Piwas Ingersoll/ TS Elliott rag Prydydhieth avel onan an gwella prydydhyon a’n ugensves kansblydhen. Ev a veu grontys Doktourieth der Enor gans Pennskol Karesk yn 1977 yn aswonnans a’y ober ena, hag, yn 1986, ev eth dhe Balys Buckingham, yn Loundres dhe dhegemmeras CBE. Mes an poesekka piwas a’n dienkas diwweyth. Yn 1984, wosa mernans John Betjeman, hag arta yn 1998, wosa mernans Ted Hughes, y gowetha, ha lies den erell, a’n kenerthas dhe ombrofya avel prydydh lowrys, mes ny dheuth an enor dhodho. Martesen henna o rag an gwella. Ny via mall ganso bos gorhemmynnys skrifa bardhonek dhe govhe hwarvasow ryel, kyn tynnarghsa an ‘geryn a win’, heb dhout.

Charles a besyas dhe brydydhi bys dhe’n Vilvlydhen. Lies y vardhonogow o rag fleghes, mes y dhiwettha lyver o *Charles Causley, Collected Poems 1951 – 2000, Revised Edition*, hag y’n vlydhen na ev a dhegemmeras Piwas Heywood Hill rag y gevro dhe lyenn dres y vywweyth, hag a veu gwrys Keskoweth Lyenn gans Kowethas Ryel Lyenn. Yn 2001, peswar bloedh ha peswar ugens y oes, Charles a goedhas yn y ji, ha res o dhodho mos dhe’n klavji. Ev a wrug gesya gans y glavjioresow bos edhomm dhedha a’y witha yn ta awos y vos ‘tresor kenedhlek’.

Drefenn bos Charles re goth, ha re vrottel, dhe driga y honan arta, ev a omremovyas dhe glavji priva, Chi Kernow, yn Lannstefan, may, wosa kevres a strokosow, ev a verwis dhe’n peswara a vis Du, 2003, gans onan y lies koweth ryb y weli. Ev a veu ynkleudhys yn korflann Sen Tommas, le es dew kans lath dhiworth an chi may feu ev genys hwegh blydhen ha peswar ugens kyns. Sempel yw y ven-kov. Warnodho yw grevys y hanow, y dhydhyow ha’n ger ‘Prydydh’. Ass yw meth na yllys grevya ‘Prydydh Lowrys’.

Gorthybow “Fill-the-Gaps” gans Symon Harner

1B 2D 3D 4A 5C 6C 7A 8A

Hemm yw oll rag an dyllans’ma. Symon a leveris dhymm bos kammgemmeryansow byghan yn skrifow agan studhyoryon mes martesen gwell yw gwitha yndella may hallo redyoryon erell aga merkya ha dyski moy! Ytho, tereba nessa, lowena dhywgh hwi oll!

Roger Bailey, Menystrer KDL

www.kesva.org/KDL